

Antagonizma Olarak Gerçek, Özgürlüğün Gerçek Statüsü

Gerçek hem doğrudan erişimin olanaksız olduğu hem de erişimi önleyen engeldir. Kavrayış sınırlarımızı aşan ve şeyi kavramamıza mâni olan tahrif edici ekrandır; perspektifin birincil konumdan ikincil konuma kaymasını ifade eder. Lacancı gerçek, tahrif olduğu gibi gerçekliğin tahrifatının da bir ilkesidir.

Buradan hareketle, iktisadi olanın toplumsal yapıyı belirleyerek oynadığı role dair kavramsal bir benzeşim inşa etmek mümkündür. Ekonomi hiçbir zaman fiilî bir nedensellik olarak mevcut değildir, varlığı sanaldır, toplumsal “sözde neden”dir; tam da bu nedenle mutlak, ilişkisellikten uzak ve görünmezdir.¹ İktisadi olan verili değildir; toplumsal alanda konumlanmış hukuksal, siyasi, iktisadi ve ideolojik gibi farklı unsurlar arasında dolaşmakta olan ve bu unsurları özgül biçimlerde eklemleyen görünmezdir.² Lacan'a göre nedensellik ağının aksadığı, neden-sonuç zincirinde bir kılma/boşluk olduğunda devreye giren şeydir.

Lacancı *Gerçek*, hem simgeselleştirmeye direnen nüfuz edilemez çekirdek hem de hiçbir ontolojik tutarlılığı olmayan hayali bir kendiliktir: Her simgeselleştirme ediminin karşısına dikilen kaya, olası bütün dünyalarda aynı kalan sert nüvedir. Adamakıllı istikrarsız bir statüsü vardır ancak başarısız girişimlerle ıskalanmış olarak varlığını sürdüren, pozitif doğası içinde kavramaya çalıştığımız anda dağılan bir yapıdır. Simgeselleştirmenin başarısız olduğu, hiçbir zaman pozitifliği içinde verili olmayan bu nokta, geriye doğru, sonuçlardan hareketle inşa edilebilir. Tüm etki gücü, öznenin simgesel evreninde yarattığı çarpıtmalardadır. Nihayetinde, simgesel yapıda belli bir boşluğun etrafını dolduran fantazidir ve bu haliyle yapının geri dönüşlü sonucundan ibarettir.

Demek ki gerçek nesne; kendi başına var olmayan, bir dizi etkiyle (her zaman) çarpıtılmış, yer değiştirmeye uğratılmış şekilde mevcut olan nedendir. Eğer gerçek imkânsızsa, sonuçları yoluyla kavranması gereken şey tam da bu imkânsızlıktır. Laclau ve Mouffe antagonizma kavramlarıyla, gerçeğin mantığını toplumsal-ideolojik alana taşıyan ilk kişilerdir.³ Antagonizma böylesi imkânsız bir çekirdek, kendi başına bir hiç olan sınırdır. Sadece geri dönüşlü, yarattığı bir dizi sonuçtan, onlardan kaçan travmatik nokta olarak inşa edilir ve toplumsal alanın kapanmasını önler. Klasik sınıf mücadelesi kavramı da bu şekilde okunabilir:⁴ Sınıf mücadelesi; toplumsal olgulara anlam veren son gösteren değil,

¹ Bkz., Gilles Deleuze, *Difference and Repetition*, New York: Columbia University Press 1995, s. 186.

² Bkz., Gilles Deleuze, *Difference and Repetition*, New York: Columbia University Press 1995, s. 186-187.

³ Detaylı bilgi için bkz., Ernesto Laclau&Chantal Mouffe, *Hegemonya ve Sosyalist Strateji, Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru*, çev. Ahmet Kardam, 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, Mart 2015.

⁴ Bkz., Slavoj Žižek, *İdeolojinin Yüce Nesnesi*, çev. Tuncay Birkan, 4. Basım, Metis Yayınları, Ağustos 2011, İstanbul, s. 178.

toplumsal alanın totalize edilmesini önleyen belli bir sınır, saf negatiflik, travmatik bir bariyerdir. Yarattığı sonuçlarda, toplumsal alanı belirlemeye ve olgulara yapı içerisinde bir yer atfetmeye yönelik her türlü girişimin başarısızlığa mahkûm oluşunda mevcuttur.

Gerçeği var olmamasına rağmen birtakım sonuçlar üreten hayalî bir kendilik olarak tanımlarsak; hiç kuşkusuz *jouissance* olduğu ortaya çıkacaktır. Keyfin doğası bize, gerçeğin mevcudiyetine tanıklık eden kendi içinde imkânsız olanın yasaklanması paradoksunu sunar.*

Öyleyse özgürlüğün kendisinin statüsünün de gerçek olduğu söylenebilir. Bildik postyapısalcı yaklaşım, özgürlüğü öznelerin faaliyetlerini belirleyen yapısal nedenselliğin hilafına, imgesel bir deneyim olarak reddeder. Halbuki öznenin ait olduğu toplulukla ilişkisinde paradoksal bir “zorla seçim” noktası vardır. Bu noktada özneye, “seçme özgürlüğün var lakin doğru olanı seçmen koşuluyla” denir. Özne yanlış seçim yaparsa seçme özgürlüğünün kendisini kaybedecektir. Paradoksun öznenin ait olduğu toplulukla ilişkisinde vuku bulması rastlantısal değildir. “Zorla seçim” durumu, öznenin kendi seçiminden bağımsız, olduğu topluluğu 'özgürce" seçmesinden ibarettir; özne zaten kendisine verilmiş olanı seçmelidir. Bu paradokstan kurtulabileceğini ve gerçekten özgür seçim yapma yetisinin olduğunu düşünen özne psikotik; simgesel düzenle arasındaki mesafeyi tutan, anlamlandırma ağına yakalanmamış bir öznedir. Totaliter tebaa psikotik konuma oldukça yakındır. Totaliter söylemde düşmanın (Faşizmde Yahudi'nin, Stalinizm'de hainin) statüsü; tam da “özgür bir seçim” yapıp “özgürce” yanlış tarafı seçmiş olduğu farz edilendir.

Lacancı *Gerçek*'i tanımlayan, karşıt hatta çelişkili belirlenimlerin dolaysızca örtüşmesidir.⁵ Gerçek, simgeselleştirme sürecinin kalıntısı olarak simgeselleştirmeden kaçan aşırılıktır. Hegelci terimlerle söylersek gerçek, simgesel tarafından eş anlamlı hem ön varsayılabılır hem de koyutlanır. Gerçeğin çekirdeği *jouissance* olduğu için süreç aynı zamanda bir fazlalık oluşturur ki bu da, “artı keyif”tir. Gerçekte hiçbir şey eksik değildir, eksikliği yalnızca simgeselleştirme üretir. “Eksik”, gerçekte boşluk açan gösterendir. Gerçek olumsuzlanamaz zira kendi içinde saf bir negatifliğin yani boşluğun cisimleşmesinden başka bir şey değildir. Bu sebeple gerçek, kelimenin tam da Lacancı anlamıyla “yüce nesne”dir. Gerçek; simgesel düzenin ötesinde ve onun ulaşamadığı bir sert çekirdek, bir tür

* Temel model şüphesiz ensestün yasaklanmasıdır. Tüm analitik felsefenin en ünlü cümlesi, Wittgenstein'in Tractatus'unun son önemesi de “üzerinde konuşulamayan konusunda susmalı.”dır. Kant'ta da aynı paradoksu görürüz: Meşu devlet iktidarının kökenleri sorunu ele alırken, iktidarın karanlık köklerine nüfuz edemeyiz, çünkü etmememiz gerekir demiştir.

⁵ Lacancı Gerçek kavramını tanımlayan bir dizi karşıtlık sıralaması için Bkz., Slavoj Zizek, *İdeolojinin Yüce Nesnesi*, çev. Tuncay Birkan, 4. Basım, Metis Yayınları, Ağustos 2011, İstanbul, s.184-185.

Kantçı "kendinde şey" olarak var olan pozitif bir kendilik değildir. Gerçek esasında kendi içinde hiçbir şey değildir; simgesel yapıda merkezî bir imkânsızlığa işaret eden bir boşluktan ibarettir.

Yonca Gökalp, "Antagonizma Olarak Gerçek, Özgürlüğün Gerçek Statüsü"

<https://www.fikirtepedi.com/felsefe/antagonizma-olarak-gercek-ozgurlugun-gercek-statusu/>

(Yayın Tarihi: 4 Haziran 2024).